

Nr 148.

Av herr Norling m. fl., om restitution till Gävle stad av viss del av stämpelavgiften för en av änkefru Antonie Rettig gjord donation.

Genom testamente den 6 april 1932 och codicill den 20 mars 1933 har framlidna änkefru Antonie Rettig, född von Eckermann, förordnat, att av hennes kvarlåtenskap skall till Gävle stad för en museistiftelse, benämnd »John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad», utgå dels ett belopp av 1,000,000 kronor att såsom *byggnadsfond* användas till uppförande av en museibyggnad i Gävle, utslutande för konst, möbel- och annan konstindustri, dels ett belopp av 100,000 kronor att utgöra en *inköpsfond*, varav räntan, sedan arvsskatt därmed förut betalats, skall användas till förvärf av lämpliga museiföremål, särskilt äldre konstverk, för nyssnämnda museum, dels ock 300,000 kronor till en *förvaltningsfond*, varav räntan, sedan arvsskatt därmed förut guldits, skall utgå som bidrag till byggnadens uppvärmning och belysning samt till personalen vid ifrågavarande museum. Donator har föreskrivit, att museibyggnaden skall uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med hennes systers palats i Köpenhamn, det s. k. von Plessenska palatset, samt förläggas till viss, i testamentet närmare angiven plats inom Gävle stad. För genomförande härav har fru Rettig ytterligare testamenterat till staden fastigheterna nr 71, 73 och 74 i stadens första kvarter samt därvid uppställt såsom villkor, att staden, för att museibyggnaden skall få ett fritt läge, skall upplåta staden tillhöriga fastigheterna nr 72 och 72¹/₂ i samma kvarter.

Fru Rettig har härjämte till museet donerat alla i hennes bostad i Stockholm och i Villa Rettig i Gävle befintliga konst saker, bestående av tavlor, möbler, porslin m. m., vilka föremål äro avsedda att utgöra stommen till det blivande museets samlingar.

Vidare har fru Rettig med avseende å museistiftelsen förordnat följande.

Tre belopp, ettvarit å 100,000 kronor, skall överlämnas till bankinrättning samt avkastningen tillkomma tre olika personer under deras livstid. Efter deras död skall 200,000 kronor tillfalla ovannämnda *inköpsfond* och 100,000 kronor *byggnadsfonden*.

Då någon i testamentet bortgiven livränta eller pension upphör, skall för densamma avsatt kapitalbelopp tillfalla *byggnadsfonden*.

Därest något skulle återstå, sedan samtliga dödsboet åvilande skatter och avgifter m. m. betalats, skall vad sålunda återstår tillfalla *byggnadsfonden* att användas företrädesvis till museets inredning.

Sedan museet blivit färdigt och de i donators villa i Gävle förvarade föremålen överförts till museet, skall villan försäljas, dock med beaktande

av viss person tillkommande nyttjanderätt, samt köpeskillingen överförs till *förvaltningsfonden*.

Som ytterligare villkor för donationen har uppställts, att Gävle stad ikläder sig ansvaret för museibygnadens uppförande inom skäligen tid, i enlighet med vad därom i testamentet stadgats, samt för densammans och däri förvarade föremåls framtida underhåll.

Slutligen har testator föreskrivit, att därest Gävle stad icke inom av boets utredningsman bestämd tid skulle förklara sig villig att i enlighet med av henne gjorda bestämmelser och villkor med de jämkningar, som utredningsmannen prövar skäligt medgiva, emottaga vad till staden i och för museiärendamål donerats, förfalla samtliga de härför avsedda donationerna. För sådant fall skall allt, som enligt testamentet skolat tillkomma Gävle stad, överlämnas till Nationalmuseum i Stockholm under namn av »John och Antonie Rettigs museifond» samt avkastningen användas till förvärv av utsökta konstverk.

Bouppteckningen efter fru Rettig utvisar en behållning av 5,049,621 kronor 89 öre. Vid bouppteckningens stämpelbeläggning har vederbörande med stöd av ovan refererade bestämmelser i testamentet och codicillen beräknat,

byggnadsfonden till 1,462,635 kronor 64 öre, därvid ett belopp av 431,585 kronor 64 öre tillförts fonden såsom överskott i boet,

inköpsfonden till 211,950 kronor, samt

förvaltningsfonden till 341,447 kronor.

De till museitomen donerade fastigheterna nr 71, 73 och 74 i första kvarteret, numera benämnda nr 1 i kv. Bojorten och nr 4 i kv. Södra varvet, hava åsatts ett värde av tillhoppa 60,600 kronor.

Beträffande de till museet donerade lösörena, vilka i bouppteckningen upptagits till ett sammanlagt värde av 79,850 kronor 75 öre, har Kungl. Maj:t i resolution den 29 mars 1934, på därom av utredningsmannen i fru Rettigs dödsbo gjord framställning, med stöd av bestämmelsen i § 2 av kungl. förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva medgivit, att vid stämpelbeläggning av bouppteckningen efter fru Rettig arvsskatt icke skall beräknas å värdet av ifrågavarande lösörena.

»John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad» uppgå enligt ovannämnda beräkning såsom *andel vid stämpelbeläggningen* till ett sammanlagt belopp av 2,076,632 kronor 64 öre. Denna andel har vid bouppteckningens inregistrering av vederbörande domstol stämpelbelagts enligt klass III uti den i gällande arvsskatteförordning upptagna tariff med ett belopp av 618,470 kronor. Nämnda stämpel jämte övrig stämpel å bouppteckningen, tillhoppa 1,150,954 kronor, har av utredningsmannen den 29 december 1933 inbetalats kontant till vederbörande domsaga.

Fru Rettig avled den 23 juli 1933. Intill den 1 sagda juli gällde i arvsskattehänseende 1914 års kungl. förordning om arvsskatt och skatt för gåva, medan från sistnämnda dag Kungl. Maj:ts förordning den 30 juni 1933 om ändring i vissa delar av 1914 års arvsskatteförordning trädde i tillämpning och som bekant medförde en högst avsevärd förhöjning i skattesatserna.

Därest »John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad» skolat stämpelbeläggas enligt klass III uti den före den 1 juli 1933 gällande tariffen, vilket blivit fallet, om fru Rettig avlidit före sistnämnda dag, hade stämpelavgiften uppgått till 311,490 kronor. Genom att således ett fåtal dagar före fru Rettigs död nya och högre skattesatser trätt i kraft hava museifonderna — utöver den stämpelavgift, som fru Rettig vid donationernas givande kunnat beräkna — belastats med en ytterligare stämpel av icke mindre än 306,980 kronor.

Även i ett annat avseende hava de förhöjda skattesatserna inverkat ogynnsamt på museidonationens slutliga belopp. Enligt bestämmelse i testamentet skall nämligen arvsskatt eller andra avgifter, som skola erläggas för vissa, i punkterna 1—24 och 30 av testamentet omförmälda donationer och pensioner, betalas av stjärnhuset. Beräknat efter nu gällande arvsskattetariff uppgår sammanlagda stämpelavgiften för dessa pensioner och donationer till 387,343 kronor. Enligt den tariff, som gällde före den 1 juli 1933, skulle stämpeln däremot uppgått till 215,758 kronor 75 öre, varför således ökningen i skattesatserna medfört en höjning i stämpelavgiften med 171,584 kronor 25 öre. Då enligt testamentet eventuellt uppkommande överskott, sedan alla legat, avgifter m. m. erlagts, skall tillfalla museistiftelsens byggnadsfond har denna på grund av förändringen i skattesatserna drabbats av en ytterligare minskning, motsvarande sistnämnda belopp eller 171,584 kronor 25 öre.

Som förut nämnts har vid donationen knutits det villkoret, att Gävle stad skall ikläda sig ansvaret för museibyggnadens uppförande inom skälig tid samt för byggnadens och däri förvarade föremåls framtida underhåll. Donator har vidare lagt i testamentsexekutorns och utredningsmannens hand att avgöra vad som är att anse såsom »skälig tid». Vid bedömande härav synes böra tagas i betraktande den eventuella möjligheten att inom en ej alltför avlägsen framtid kunna väsentligen öka museidonationen genom att lägga avkomsten av denna till kapitalet. Stjärnhusets nuvarande inkomst, vilken huvudsakligen hänför sig till i museidonationen ingående tillgångar, kan enligt uppgift av utredningsmannen beräknas till allenast cirka 40,000 kronor, varifrån dock skola avdragas skatter till rätt så stora belopp. Det är under sådana förhållanden påtagligt, att därest man skulle vilja åstadkomma en *verkligt betydande* ökning av museidonationens kapital genom att lägga avkomsten till kapitalet, detta skulle taga så lång tid i anspråk, att den frågan snart skulle inställa sig, huruvida icke vad fru Rettig avsett med uttrycket »skälig tid» överskridits. Om man således icke kan avvakta en på nyss angivet sätt åstadkommen *verkligt betydande* kapitalökning, torde uttrycket »skälig tid» komma att givas en tämligen snäv tolkning. Utredningsmannen har ock i anslutning till ett dylikt resonemang gjort det uttalandet, att museet borde vara uppfört inom en tid av ungefär fem år efter fru Rettigs död. Förutsättningarna för staden att mottaga museistiftelsen och inom »skälig tid» uppföra museibyggnaden har emellertid kommit i ett annat och sämre läge genom den av de höjda skattesatserna föranledda reduceringen av donationen. Staden har givetvis vid sitt ställningstagande i frågan att söka göra klart för sig museidonationens verkliga värde. En av

utredningsmannen verkställt approximativ uppställning av det rättigska stärbhusets tillgångar och skulder per den 2 januari 1935 utvisar, att de för museistiftelsen tillgängliga realiserbara tillgångarna uppgå till cirka 931,000 kronor. Häri har dock icke medräknats vare sig de belopp, som enligt vad ovan nämnts först sedermera, sedan rätt till avkastningen av beloppen upphört, komma att tillfalla museifonderna, eller den egendom in specie, som tilldelats museidonationen, bland annat museitomterna. Ej heller har hänsyn tagits till att det belopp, som enligt testamentets bestämmelser avsatts för pensioner, 160,000 kronor, väsentligen överstiger pensionernas kapitaliserade värde enligt de vanliga skattetabellerna. Detta värde utgör nämligen cirka 42,700 kronor. Utredningsmannen är emellertid enligt föreskrift i testamentet skyldig att avsätta ett så stort belopp, att räntan därav räcker till pensionerna. På grund av nuvarande låga avkastning har beloppet icke kunnat sättas lägre än 160,000 kronor, motsvarande en medelavkastning av 4 procent.

Bland ovannämnda realiserbara tillgångar ingå å andra sidan fem i Gävle belägna fastigheter, vilka i bouppteckningen upptagits till sina taxeringsvärden, tillhopa 383,800 kronor. Med hänsyn till förhållandena å fastighetsmarknaden i Gävle och den ringa avkastning, som ifrågavarande fastigheter, bland vilka även ingår en omodern fabriksbyggnad, nu lämna, kunna icke taxeringsvärdena tillnärmelsevis anses motsvara fastigheternas verkliga värden utan äro avgjort för höga i förhållande till dessa. Fastigheternas försäljningsvärde torde icke kunna sättas högre än tillhopa ungefär 230,000 kronor. Härigenom reduceras *museidonationens realvärde i närvarande stund till cirka 780,000 kronor.*

För att söka ernå någon lättnad i museidonationens stämpelbeläggning och därigenom underlätta för staden att mottaga donationen hava stadsfullmäktige i Gävle inom den för ansökan till vederbörande hovrätt om restitution av arvsskatt föreskrivna tid i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t måtte på i skrivelsen närmare anförda skäl i proposition till riksdagen föreslå, att arvsskatt å »John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad» skall utgå enligt de skattetariffer, som gällde före ikraftträdandet den 1 juli 1933 av förordningen den 30 juni 1933 (nr 431) om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gäva. Sedermera har Gestrike-Hälsinge hembygdsförbund i egenskap av centralorganisation för Gävleborgs läns museiinstitutioner och hembygdsföreningar i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t instämt i den sålunda gjorda framställningen. Statskontoret har den 11 september 1934 avgivit infortrat utlåtande i ärendet och däri allenast anført, att ämbetsverket ansåge sig av principiella skäl icke kunna tillstyrka bifall till förevarande framställning. Kungl. Maj:t har ock genom beslut den 26 oktober 1934 förklarar, att Kungl. Maj:t funne framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

På denna punkt befinner sig således f. n. frågan om den rättigska museidonationens öde. Gävle stad har ännu icke fått sig förelagt att fatta slutgiltig ståndpunkt till frågan, huruvida staden bör och kan emottaga dona-

tionen och därvid jämväl åtaga sig de förpliktelser, som ett dylikt mottagande skulle medföra. För Gävle innebär denna frikostiga gåva en möjlighet att inom en nära framtid kunna realisera en länge närd önskan att inom staden få till stånd ett museum för konst, konsthantverk och konstindustri, vilket jämväl skulle kunna tagas i anspråk som utställningslokal. Gävle torde vara den medelstora svenska stad, som är sämst lottad i nu ifrågavarande avseende. Staden har icke — i likhet med åtskilliga andra svenska städer — mottagit några bidrag av lotterimedel för ordnande av sin museifråga. Inom staden finnas hopbragta en del Gestrike-Hälsinge hembygdsförbund tillhöriga samlingar av konst m. m., vilka f. n. äro uppställda på högre allmänna läroverkets vind. Det säger sig självt, att denna lokal, som för övrigt endast är att anse såsom tillfällig, blir så pass svårtillgänglig för den stora allmänheten att man knappast kan tala om ett utställande i vanlig mening. Det torde icke vara någon överdrift att påstå, att avsaknaden av en verklig museiinstitution, om vars betydelse för upplysningen, de fria bildningssträvandena och skolornas undervisningsverksamhet olika meningar väl knappast kunna råda, inverkat ogynnsamt på samhällets kulturella liv. Emellertid skulle ett museum i Gävle icke gagna allenast staden utan jämväl bliva till avsevärd betydelse för hela Gästrikland. En till Gävle förlagd central museiinstitution skulle nämligen bl. a. innebära ett starkt stöd åt hembygdsvärden och hembygdsforskningen inom landskapet och kunna åt denna verksamhets organisation förläna en sedan länge eftersträvad fasthet.

Ett förverkligande av den rättigska museidonationen skulle lösa Gävles och Gästriklands museifråga på ett utomordentligt sätt, varjämte till museet donerade samlingar komme att stanna i den stad, som donator i första hand haft i åtanke. Dessa samlingar hava av fackmän betecknats såsom synnerligen representativa och i en del avseenden högtstående. Här må endast nämnas, att i samlingarna ingå ett par hundratal målningar, omfattande svenskt måleri från 1600-talet fram till 1890-talet, ett avsevärt antal möbler från samma tid, däribland ett flertal barockskåp, nära 300 silverpjäser till övervägande del förfärdigade av provinsiala mästare, ostindiskt porslin, fajanser och glas. Samlingarna innehålla ett par grupper, som enligt utsago av experter äro efter svenska förhållanden unika och omöjliga att för närvarande eller i framtiden sammanbringa. Föremålens antal uppgår till närmare 5,000. Länsintendenten, filosofie doktorn Philibert Humbla, som haft i uppdrag att katalogisera samlingarna och således varit i tillfälle att närmare bedöma dem, har förklarat, att samlingarna såsom helhet betraktade hava ett utomordentligt kulturhistoriskt värde, inom vilket den rent konstnärliga genomsnittsnivån ligger mycket högt. Doktor Humbla slutar en i tidskriften »Från Gästrikland 1934» lämna exposé över de rättigska samlingarna med orden: »För konstvänner och för alla, som törsta efter kunskap och bildning, för ungdom och alla yrkesmän inom hantverk och industri, för hela Gästriklands kulturella liv är det av oskattbar betydelse att dessa föremål komma till sin rätt, att dess värden givas åt folket, som fått dem som gåva och som behöver dem, och därför få de ej

en dag längre än som nödvändigt är vara instängda och oåtkomliga. Att tänka sig dessa så rika och skiftande skönhets- och nyttighetsvärden i mörka, tillbommade magasin och i tillspikade lärar under en lång tid framåt är sannerligen beklämmande.»

Det är mot bakgrunden av ett dylikt uttalande grundad anledning antaga, att ett i enlighet med förevarande donation tillkommet museum redan från början skall kunna ställas på ett så högt plan, att det skall tillvinna sig en vidsträckt uppmärksamhet och, på sätt donator hoppats, väcka intresse för konst och konstindustri jämväl hos en större allmänhet. Förutom den betydelse museet får för stadens och länets invånare i allmänhet kommer det att erbjuda fördelar för olika grupper medborgare. Vid skolornas undervisning i skilda ämnen (historia, hembygds-kunskap, teckning m. m.) blir museet till stor nytta för levandegörande av gångna tiders epoker, kulturella strömningar och personligheter. För de i staden och trakten däromkring i stort antal verksamma hantverkarna och hemslöjdarna samt för den i staden rikt florerande konstindustrin (porslins- och fajansfabriker, tapetryckeri, textilmanufaktur m. m.) bör ett museum i fru Rettigs anda med dess möjligheter till utställningar, demonstrationer och föreläsningar bliva till stort gagn och verka befruktande på deras fortsatta verksamhet. Jämväl för den fria forskningens utöfvare torde museet med dess samlingar erbjuda goda tillfällen till vetenskapliga studier. Förutsättningarna för denna institutions utformande äro således sådana, att det med fog kan göras gällande, att institutionen kommer att få stor betydelse ej endast för staden och länet utan även för hela landets kulturella liv.

Som redan nämnts kommer den rättigska donationen, därest Gävle stad icke mottager den, att i stället tillfalla Nationalmuseum. I dylikt fall blir donationen enligt prejudikat från år 1931 *helt befriad* från skatt. Motivet till denna olikhet i beskattningen kan med ett visst fog efterlysas. Den omständigheten att en donation givits till ett i landsorten beläget museum synes icke i och för sig böra föranleda till att donationen skall beskattas på annat sätt än om den lämnats till Nationalmuseum, då syftet med donationen givetvis i båda fallen är detsamma, även om staten i förra fallet icke står såsom formell ägare av donationen. Det kan i detta sammanhang förtjäna anmärkas, att om donationen givits i form av gåva under fru Rettigs livstid och icke genom testamentariskt förordnande, gåvan enligt gällande bestämmelser skulle varit helt fri från skatt. Nu anmärkta skillnad i beskattningshänseende mellan egendom, som givits till en allmännyttig institution såsom gåva, och egendom, som tillfallit dylik institution på grund av testamente, synes knappast vara ägnad att stimulera till att i testamentets form, vilket säkerligen är det vanligaste, lämna donationer till nu ifrågasvarande ändamål.

Åtskilliga skäl synas tala för lämpligheten av att en decentralisering av de kulturella institutionerna kommer till stånd bland annat genom tillkomsten av museer i våra större landsortsstäder. Landsorten över huvud och i all synnerhet Norrland är illa lottad i nu ifrågasvarande avseende,

varför det måste betecknas såsom ett riksintresse att, när möjlighet därtill gives, på allt sätt understödja och underlätta tillkomsten av dylika institutioner i landsortsstäderna. För staden Gävle har nu erbjudit sig ett sällsynt tillfälle att erhålla ett museum, som staden själv omöjligen kan tänka sig att inom en överskådlig framtid få till stånd och varav staden utan gensägelse är i behov. Därest den rättigska museidonationen förverkligas i den stad, till vilken den är skänkt, kommer museet och dess samlingar att för all framtid spela en huvudroll inom det kulturella livet, vilket däremot av naturliga skäl icke skulle bliva fallet, därest samlingarna tillades huvudstadens redan rika bestånd av konstföremål och konstindustrialster. Den höjda beskattningen av museidonationen har emellertid för staden komplicerat frågan om donationens mottagande — med därav följande förpliktelser — på ett sätt, som donator vid testamentets upprättande icke förutsett. Därest donationen i stället stämpelbelagts i enlighet med den vid tiden för testamentets upprättande gällande och till ett fåtal dagar före fru Rettigs död alltjämt tillämpliga arvsskattetariffen, skulle den av donator tänkta förutsättningen för stadens mottagande av donationen föreligga och stadens möjlighet att med de donerade medlen förverkliga donators vilja väsentligen ökas.

I anslutning härtill och under återopande av vad ovan anförts få vi därför hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att av stämpelavgiften för »John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad» skall återbäras och tillgodoföras museifonderna ett belopp av 306,980 kronor, motsvarande skillnaden mellan stämpelavgiften för museifonderna enligt nu gällande arvsskattetariff och den tariff, som var tillämplig före den 1 juli 1933.

Stockholm den 14 januari 1935.

N. S. Norling.

C. A. Carlsson.

Karl Sandegård.

V. Tham.

Carl Eriksson.

P. Granath.

Per Andersson.

G. A. Björkman.

